
Några folksägner från Bara härad

AV

INGEMAR INGERS

SÄRTRYCK UR
SKÅNES HEMBYGDSFÖRBUNDS ÅRSBOK 1939

NÅGRA FOLKSÄGNER FRÅN BARA HÄRAD

AV

INGEMAR INGERS

De folksägner, som här återgivas, äro inte säregna för Bara härad i den meningen, att de endast skulle vara kända där eller först ha uppstått där. De flesta äro vandringssägner, som blivit lokaliserade till en mängd skilda orter. Deras värde ligger inte så mycket i den eventuella historiska sanning eller den kärna av verklighet, som de kunna innehålla, men de vittna på sitt vis om hur gemene man har tänkt om sin forntid och innehålla månget för folkligt tanke- och känsoliv utmärkande drag. På en tid, då böcker voro sällsynta och tidningar okända, då man inte hade telefon och långt mindre radio, hade berättandet av sagor, sägner och spökhistorier en betydelse som underhållning och förströelse, som man numera knappt kan föreställa sig. »Di snacka ente åmm anned ifrå di hadde satt si åmm kvällana å ti di skolle lägga si» har man ofta hört uppgivs.

De vanligast förekommande sägenmotiven äro forbundna med fornminnen, kyrkor, slott och herregårdar, skatter och deras uppsökande samt enskilda personer och händelser, i synnerhet krigshändelser. Bara härad är rikt på fornminnen, och vid dem äro flera traditioner fästa. Det var en allmänt utbredd folktron, att trollen hade sin boning i ätbehögarna. Det var samma slags troll, som också bodde i backar och berg. Om jularna reste sig högarna på gullpelare (också kallade gullstöttor) och de förbiförande hörde musik och kunde se, hur trollen dansade där inne. Här och där omtalar man hur trollen hade umgänge med folket i

grannskapet. I en numera försvunnen åtvehög, kallad Ågarpe backe, bodde troll, som folket i närlägna gårdar — man nämnde möllaregården i Åkarp och Kabbarp nr 8 — bjöd till sina gillen och dukade till vid bordet. Jämsides med trollhistorierna gå traditionerna om dem, som ligga begravna i åtvehögarna. Den vanligaste föreställningen är att högarna äro lagda över de många krigare, som fallit i kriget mellan svenskars och danskar, särskilt i Carl XI:s tid. I högen i Djurslöv påstäs de personer vara begravna, som dött i pesten som rasade 1711. Mera ursprungliga äro väl de tråditioner, som omtala att en fornäm herre, en krigsman eller en kung eller en viss släkt, fått sin vilostad i högen. Den, som ligger i högen, kan visa sig vid nattetid men också mitt på ljusa dagen, och man har hört larm av hästar eller vagnar. I den så kallade Skagels kulle i Lyngby skulle ligga en kung, som hette Skagel. En gammal man, som omkring 1860 hade tjänst på Kronetorp i Burlövs socken, omtalade att »Hyby ått» skulle ligga begraven i högarna vid Kronetorps mölla. Mängen gång ha fornminnen blivit bevarade tack vare den folketro, som skyddade dem från förstörelse. Man vågade icke göra någon åverkan av fruktan för följderna. Den, som jämnade ut en åtvehög eller gjorde ansatser därtill, troddes bli utsatt för sjukdom eller olyckor eller fick sin nattro störd. Mängenstädes omtalas, huru man plöjt för nära en åtvehög eller börjat plöja ut den, men gärningsmannen har blivit hindrad på olika sätt. Den högt belägna åtvehögen på Ljusbjer i Vinninge blev en gång starkt kringplöjd. Mannen som förövat gärningen insjuknade och sökte »den klåga» i Vinninge. Han blev ordinerad att gå upp på högen och be om förlåtelse och därtill plantera en »virentornaboske» på högen. Efter detta blev mannen bra igen. — I åtvehögen på Norra Knästorp ville en man hämta sten, men han måste upphöra. »Där va nåd sämm to fatt hann i armen å sa hann skolle la ble.» Vilka vådliga följder det kunde ha att flytta

en runsten omtalas i sägnen om runstenen i Hjärup. — Var skade-görelsen obetydlig, blev straffet därefter. En man hade grävt ner »pantäfflor» i sidan av en av högarna i Karstorp, men de fingo inte bli liggande där. Där var någon som körde hem dem om nättaterna.

Den vidskepliga respekten för fornminnena har gjort lika mycken nytta som senare tiders lagstiftning och upplysningsarbete, och den har ibland varit mera verksam. Sedan vidskepelsen var övervunnen, hade man mindre hänsyn. En ätnehög å Kabbarp nr 8 blev 1910 försedd med trappor, gångar och terasser, och 1912 blev en hög å Åkarp nr 6 på det yttersta vanställd.

Om kyrkorna berättas ofta, att det först var meningen att de skulle varit byggda på en annan plats, men byggnadsmaterialet blev om natten av osynliga krafter flyttat till den plats, där kyrkan sedan blev byggd. Så berättas om Hyby och Genarps kyrkor. Eller också twistade invånarna i två byar om var kyrkan skulle ligga, såsom det berättas om Burlövs gamla kyrka. För att förklara huru stora stenar blivit liggande ute på marken omtalar man, att de blivit kastade av troll, vanligtvis från Romeleklint, för att slå omkull någon kyrka. Om kyrkornas ålder kunde man ha en ganska överdriven föreställning. Således skulle Bara kyrka och Lomma gamla kyrka ha stått över syndafoden. Detsamma berättades om åtskilliga andra kyrkor i Skåne, såsom Fru Alstad och Trelleborg. Mycket vanliga äro historierna om kyrkklockor, som sjunkit ned i djupet och huru man försöker ta upp dem. Sägnerna om sjunkna kyrkklockor ha stor likhet med sägnerna om upptagandet av skatter, som ligga i vattnet eller i jorden. Man har också traditioner om en annan kyrklig indelning än den nuvarande. Bjereshög skulle fordom ha hört till Mölleberga men skildes därifrån, emedan två systrar blivit ovänner. Den ena byggde sig en egen kyrka i Bjereshög. Enligt en annan version skulle en

fröken ha byggt Bjereshögs kyrka, sedan hon avslagit ett frieri från en ungherre, som rände om Mölleberga. — Sunnanå by skulle förra ha hört till Särslöv men blev lagd till Burlöv av en kung, som gjästade Burlövs prästgård och som därigenom ville visa prästen sin tacksamhet.

De gamla herregårdarna och deras invånare äro också föremål för en riktig tradition. Man vet berätta om att slottet eller »kalltören» förra varit belägen på en annan uppgiven plats. Heckeberga äldsta slott låg på en plats kallad Vången, Klågerup låg på en backe med namnet Kyssebjersholmen och Torups slott låg på Askebacken norr om ladugården. I det sistnämnda fallet har folktraditionen visat sig ha rätt, ty just på nämnda ställe påträffade man 1933 grundmurar efter det forna slottet, som sedermera genom ägarens försorg blevo framgrävda. — På Assartorp säges ha varit ett kloster, och till bevis för detta nämnes att på gården finns en vång med namnet Munkabroerna. Till herregårdssägnerna om Heckeberga, Klågerup och Hyby, som här nedan återgivs, finns inga motstycken i Skåne, och Hyby-sägningen har sin närmaste motsvarighet i Höjby på Själland.

Här och där ligga skatter gömda, antingen i jorden eller i något vatten. De, som sökte efter dem, skulle tiga stilla men få se underliga syner och kunna inte återhålla ett utrop av förvåning, varpå på skatten försvinner.

Vidare har man berättelser om krigshändelser, särskilt från Carl XI:s och Carl XII:s tid, bondeupproret 1811 (»bonakried») och tyska kriget 1813. Enskilda personer, som äro föremål för sägenbildning, äro i synnerhet kloka (»klåga», t. ex. Vinninge-kvinnan) och präster, såsom Per Leth i Bjereshög och J. H. Seldener i Burlöv. Sist men inte minst talade man om spökhistorier, som ibland kunde härröra från en bestämd person. Bland dessa märkas sär-

skilt historierna om Tirupakäringen, som ännu i början av 1900-talet voro gångbara i Tottarp och angränsande socknar.

Vi ha härmed gjort en översikt över de viktigaste sägenmotiv, som förekomma i häradet. Här följa nu en del sägner av olika slag, ordagrant återgivna såsom de berättats för mig på 1920-talet, då jag med understöd av Hyltén-Cavallius-stiftelsen i Lund insamlade folkminnen i Bara härad. I några fall har en sägen blivit berättad på avvikande sätt av olika meddelare. De meddelas därför stundom i två versioner, om den ena innehållit något drag, som saknats i den andra. De flesta meddelarna voro födda före 1850 och äro nu nästan alla avlidna. Vi tro oss icke begå någon orätt genom att sätta ut deras namn. Antagligen voro de bland de sista bärarna av en tradition, som ifrån att en gång ha levat friskt slutligen förde ett bortglömt och tillbakadraget liv.

Om fornminnen.

Om Bomhög (Vinstorp, Lomma sn¹).

Där va en hallinj²), såmm hadde vad po juladans på Bomhöj.
Å när hann jick himm åmm natten, så så hann, ad hela höjen sto
po styttor, å där va rent follt åu pysa, såmm dansa onger höjen.
Hann sto po gullknáppa en gång åmm åred, så va sägnen.

Nils Måansson, Lomma.

Runstenen i Hjärup.

Denn stenen skolle stå övor en såmm hadde stypad i udlánned.
— De e många år sin. Då lå hann litta inge i planen. Å då hadde

¹) Bomhög är dels namnet på en ätbehög, dels på hemmanet Vinstorp nr 2, där den är belägen.

²) Hallinj (halling), dräng eller tröskeman från Halland.

Hans Bäjntsen flytt hann framm te gären, å hann la åpp en stenhöj i haven å satte stenen där, å gären fick namned Stenshöj. — Menn färud hadde ja hört, ad där va en såmm hidde Ola Nelsen, såmm hadde denn gären. Å hann flytte stenen himm å skolle ha -en liasåmm te le-stålpe. Menn de jick ente fårr -en. Där ble oro i gären, så di hadde ingen rekти fre, å di måtte flytta -en ud ijenn.

Di hadde ingen nattaro så länge stenen va där; de spöga åmm nättorna, å där ble rent follt me krisfalk i gären.

Hans Bäjntsen lå möed sjug po gamla da, å di skylla po ad de va, fårr hann hadde flytt stenen.

Lars Svensson, Hjärup m. fl.

Om Karstorpahögarna.

(Karstorp nr 4 i Lomma sn, numera i Svanetorps trädgård).

Där bode en skomágare i Kastårp, å hann komm gåenes ifrå Ågarp en kväll. Hann hadde vad ude å svirad. Hann jittj ad en sti, å när hann komm te den mellomste åu Kastårpa-højana, så konne hann ente komma framm. Där va så mied me svin. Hann jittj där å potta me svin hela natten.

Marna Eriksson, Sunnanå.

Ja tyckes liasåmm ad där va nåd så där ve julatid. De mings ja såmm lidén påg. Ja va där åppe me en röjtare, å hann sa di dansa där, å där va jus. Å ja va rädd å sa: »La våss gå himm ingan kväll.»

Anders Persson, Akarp.

Högarna vid Kronetorps kvarn.

Där e två höja ve denn myllan. Di böjde myllan po denn ene, å denn andre liggor ve sian åmm. Å Hyby ätt liggor där i di höjana, där liggor Vrangla begrafta. Å där lo Barj byddja myllan po denn

Å di skolle föra hann te Mänstårp å färvara hann där. Menn när hann komm te Tjyllinjahynnan, så to hann jift å fallt åu hästen, å så behaga di andre å begrava hann där. Hann ville naturletvis hellow dö än sidda fången. Po denn tiden jick där en väj, å där va en bro övor Tårrebarjabäcken.

Jöns Nilsson, Stora Mölleberga.

Di snacka åmm, ad där va en hynna jick å skrocka. Di skolle byddja te Bäjnt Nels i Myllebarja, å så to di sten där ifrå Tjyllinjahynnan. Menn värinda maren så va de närrfalled där di böjde. De talte di åmm, när ja tjente ude i Skammarp.

En statdräng i Bara.

Om ättehögen på Ljusbjer.

(Vinninge n:r 18, Bara sn.)

Menn eget nåck — ja sto där en synnda ettormidda. Å ongor-nän va de liasåm där sto en häst å rysste si me sillen po. Å de va liasåmm di hadde vält en hel vöjn me itt jarnlass. Ja ble rädd, så ja jittj himm.

Där va en mann, såmm hadde de ställed, såmm hidde Nels Rasmussen. Hann hadde bärjad å ville tjöra ud hann. Menn hann ble färbjuden.

Lars Hansson, Värby.

Om Galtasölekullen eller Rövarebacken.

(Vinninge n:r 6, Hyby sn.).

De va åppe i kollen här po Hälledals-planen, där va rövare. Å där va itt le imellom Bare å Vinninje, ve Bare smiddja, di kalla Stuestätte-leed. Å där va tål, såmm hadde gaddad si ihoppa å röva alla, där komm ijennom leed. Så hadde di en kläcka inje i kollen,

å där va en stränj. Så när di yppna leed, så rinfde de, liasåmm
de rinjor hos en hanlare.

Å di hadde tad en kvinja i Vinninje, å honn hadde begåd en
sädden ed, så honn fittj allri lāu å yppa ed. Menn så hadde honn
kommed åpp ti Vinninje. »Å ja ska allri si ed fārr nān mānnisja,
menn ja betjännor ed fārr kāckelonen.» — Å di hadde alltid tål
jevär såmm lā laddade po bored. Å så hadde honn sajd, åmm di
va rektet start beväpnade — så ifrå tål te itt såu di middessömn,
å då åmm di va rektet manstárka, så skolle honn jälpa dāmm å
övormanna dāmm. Å de hadde di jort åsse, så ble de slut po de
eländed. Menn de va en skräck fārr alla mānnisjor, å där va
många, såmm ble rövade där. Di bode injé i ätnehöjen ve Galta-
sölan.

De va Tryls riddare, hann bode i Vinninje tārp. Hann hadde
två dāttra, å di ble välvtana åu di darne rövarna. Där har åsse
vad Tryls ridders visa; min far hann har snackad åmm na.

Lars Hansson, Värby.

Om Jättagraven.

(En gånggrift å Vinninge nr 6).

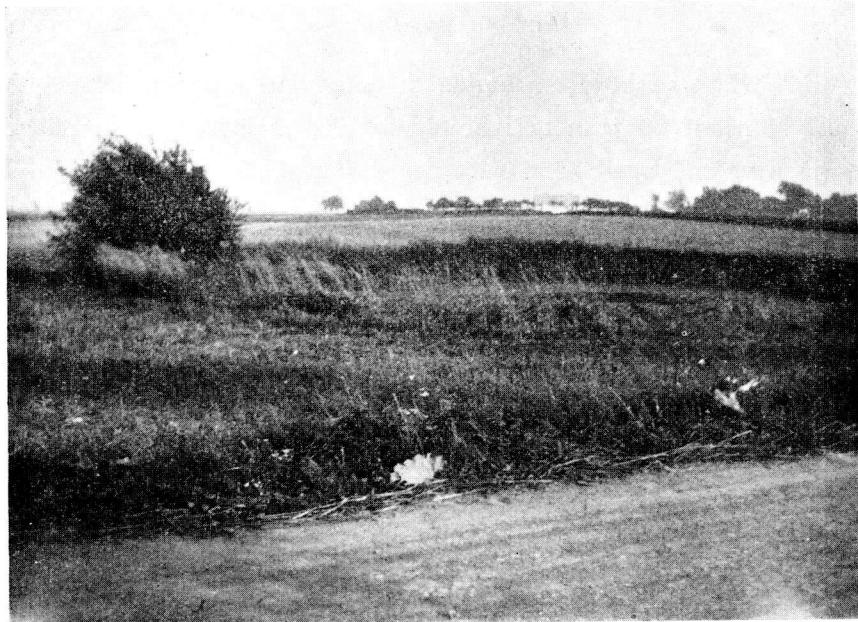
Där i Vinninge, ve Toropaväjen, där e en mosse di kallar Galta-
sölan. Å där åpp ad e en stor stenakriss, å där ska denn stāsste
jätten va begraven, di sior ded. Denn har di ente lāu å robba,
denn stenakrisse. Menn de jick or åmm, når ja va påg, ad där
skolle ligga denn stāsste jätten, såmm har fongeds.

En gammal ryktare fr. Vinninge.

Om kyrkor.

Lomma gamla kyrka.

Ja nu e de längesin ad di välte Lämme gamla tjärka, menn de

I. Klockedammen i Burlöv.

Foto I. Ingers 1929.

va en gammal, gammal tjärka. Honn hadde ståd i sex tusen år.
Di sa honn hadde ståd sin syndafloden.

Jöns Anders' Elna, Vinstorp.

Burlövs kyrka.

När di skolle bygga tjärkan, så va di ente övorens åmm plassen.
Samma ville ha den där ude ve Arlöv å samma ville ha den här i
Burlöv by. Di hadde tjört sten hid. Så passa di pó å ta hann åmm
natten å tjörde hann ud te Arlöv. Å så tjiva di en tid. Te sist så
ble Arlövana tje åu ed, å tjärkan ble böjd där den nu står, å de
e tämmelien mitt i säcknen, så di har lia lant did frå Syngano å
frå di siste ställen i Ågarp.

F. d. lärare Hans Almgren, Burlöv.

Burlövs kyrkklocka.

När tjärkan va böjd, så hadde di ente vigd kläckan. Di ringde, så flö kläckan ud jennom lyholled å närr i tjarred, såmm liggor ve tjärkeväjen. Den tjirra rätt ner i joren, så där ble en holla ettor den. De e däffärr di kallar den färr »Kläckedammen.» Den e åsse ronn liasåmm kläckan.

Så va där ett par tvillingastuda, såmm skolle dra åpp den. Så hadde den ene fåd litt mingor milk än den andre. Så när di skolle dra åpp den, så ble den ene studen trätt, så sjonk kläckan ner ijenn. Di har gravad där sin, menn di har ente konnad hitt na.

H. Almgren, Burlöv.

Esarps kyrkklocka.

Nu hänjor tjärkekläckan i gövelen, menn för i varden ijenn så hänjde honn i en kläckestapel po tjärregären. Å här va två kläckor, å den ena flö närr i Tjärtjemaen. Stapelen jittj itu, å honn for närr där i Tjärtjemaen. Di har fårsöjt å ta åpp na. Di hadde na äppe i kanten, där va en mann i Albärta va mé, de va i farses tid. Så konne di ente få na åpp. Så va här klägt falk, di sa: »La kläckan va i fridd, så ska ett par tvillinjakalla dra na åpp farudan ti å stå å kränja me na. Menn I får ente ji dämm sepererad miltj.» Menn kvinjan, såmm passa dämm, honn va snål, å di fittj sepererad miltj. Å då jick den ene kalen po knä, när di skolle dra åpp kläckan. Så fittj di ente kläckan, å honn liddjor där inú, di vidd där honn liddjor, de e närrre i Tjärtjemaen.

Menn den kläckan såmm di har i Vevre tjärka denn e tan ifrå Jyddelöv. Denn har Vevrena ställed ifrå Jyddelövana.

Maria Åkerberg, Örup.

Genarps kyrka.

Tjärkan den skolle ha ligged po Skaubáckana, de e en vång så kallad, åpp ad Hickebarja sjö. De va meningen di skolle böjd tjärkan där. Menn honn ble där ente. Di hadde tjörd did sten å timmor å såddent. Så sa di, ad va såmm ble tjörd did åmm dan, de komm därifrå åmm natten å ble tjörd ud här te Jinnarp. Så matte di bygga tjärkan här.

En f. d. skogvaktare å Heckeberga.

Om Hyby och Genarps kyrkor.

Hyby tjärka homm skolle fyst va böjd åppe po backen imenn vejen mellom Hyby å Ydinje, menn så ble jo timmored närr-tjörd te Hyby.

De e samma historia åmm Hickebarja. Hickebarja rår åmm Jinnarpe tjärka, å Hickebarjana har böjd na. Å di skolle böjd na framme ve kaltören, å di hadde tjörd framm timmor ti na. Där skolle tjärkan ha ligged. Menn så skolle timmored bled flytt en natt hänn te Jinnarp. Å di vidd jo ente vimm där flytte de.

Hans Andersson, Lyngby.

Mera om Hyby kyrka.

Di tjörde timmor å sten framm där di skolle byja Hyby tjärka. Menn den ble flytt åmm natten te itt anned ställe. Vimm där flytte, de va där injen visste.

Hans Pettersson, Arlöv (f. i Vismarlöv).

En sten kastas emot Hyby kyrka.

Höjesten hann lå po en hälla i Vismalöv. De va längfriddas maren, ad de va en fröken po Romeleklint å to hann i sitt flätte-

bân å skolle slad Hyby tjärka åmkoll. Menn så va där mässa i tjärkan, så hadde ente stenen majt te å gå framm.

Hans Andersson, Lyngby.

Bara kyrka.

Bare tjärka den e mied, mied gammal. Den hiddor Helia jomfru Maria. Den liddjor höjt åppe po en backe, så den har begåd si i syndafoden. De snacka di åmm, när vi bode hänne i Bare.

Hört i Södra Sallerup (Oxie hd).

Bara kyrkklockor.

Når di komm hid, di kläckorna, så va di så faselet skarpa, så di hördes ännu te Tjövenhamm. Så måtte di bärra i dämm å dämpa, så de ente hördes så lant.

Kjersti Grönvall, Värby.

Sägner om Bjereshögs gamla kyrka.

Bjerese å Myllebarja di hörde ihoppa. De va en fröken såmm råde åmm Bjerese å en ongharre såmm råde åmm Myllebarja. Så fria hann te tösabiden, å honn ville ente ha hann. Å honn böjde itt kapell i Bjerese, å där va ente fynstor te den närra sian, farr honn ville ente se te Myllebarja.

Nils Larsson, Lilla Mölleberga.

Bjerese säcken å Myllebarja säcken, där skolle två systra rå åmm di två säcknorna tehoppa. Så ble di ovännor, så böjde den ena tjärkan i Bjerese, där va ingen tjärka fårud. Når honn då hadde fåd tjärkan färi, så va där ingen kläcka. Så skolle honn stjela den ena kläckan från systoren i Myllebarja. Där e bärra en kläcka i Myllebarja tjärka, menn en kann se där har vad två. Menn de jick ente, udan de skolle varra me fira battinga, såmm

2. Bjereshögs gamla kyrka, riven år 1894.

Foto O. Bobeck 1889.

va fydda i ny. Å di skolle precis fåd lia mied milk. Så pian såmm fydde åpp dåmm, när honn flora dåmm, så va där en såmm ente ville dricka åpp allt de hann skolle ha. Så lo honn den andre få va hann lämte. Når di då va vokerna, så skolle disse fira battingana spännaas fårr en vöjn å ta kläckan i Myllebarja å skjossa den te Bjerese. Å då va där inga väja, å di tjörde lia övor alla markor. Når di då komm te en backe mellom Stora å Lilla Myllebarja, så den ene battingen, såmm ente hadde fåd sin ransjon, hann fallt po knä, å så stanna di. Å där fallt kläckan åu, å sjonk nårr, å där ble en tjilla.

Far hann va ifrå Vinninge å hann talte åmm denn historian många gånga.

Bengt Jönsson fr. Kabbarp.

Om Tjustorps och Skabersjö kyrkor.

Där ska ha vad bodde tjärka å tjärregår i Tjustärp, menn de har vad lant får min tid, äntelien. De skolle vad framme i byen så kallad. Tjärkan ska va flytt därifrå te Skaborsjö, ettor va di gamle sa.

En arrendator i Skabersjö.

Skaborsjö tjärka har ente alltid ligged där den nu liggör. Den har ligged nor ud i en by samm hiddor Tjustärp, där har den ligged i forne tidor. Di ville ha hann när harregåren, så flytte di hann te Skaborsjö. Där liggör en går där tjärken har ligged, å där hitte di månge männeskeben.

A Tärrinje säcken har vad modorfärsamlinj te Skaborsjö. Så jalp jo danskane prästen te å få bostad i Skaborsjö, å de kan ente robbes.

Soldat Jöns Greko, Törringe (Oxie hd).

O m h e r r e g å r d a r.

Rike Hr. Holger på Heckeberga.

Där e många har hatt Hickebarja, menn injen har vad så rij samm »Rike harr Holjor.» Hann lo läddja tre gollsko ongor sin häst, å så den fjäre fick hann hänja po salen po hästen. De va därfärr ad di ble så fártrýldna po hann. Då va hann där inje i Tjövenhämm, å där lo di halshóggga hann. Så hadde di bonged hoeded po hann me rimmor. Di hadde satt hann po hästen å komm himm i gären me hann. Så så jo fruan, ad de va galed, farr hann hälla så dannt me hoeded, å honn sa:

»Äntan är min man synen eller så är han vred
för huvudet det sitter så på sned.»

Så ble hann jo begraft här i harrebegravninen i Jinnarpe tjär-

ka, å hoeded liddjor löst färr si säl. Så komm hann välł åpped po slätted å viste si, å då skolle honn hatt sajd, fruan:

»Far du i helvete med svennerna dina
för efter kommer jag med möerna mina.»

Honn hadde befalt kosken, ad hann skolle spänna di bäste hästana färr, å så hadde di tjörd derikt närr i Froeresjön, di kalla. Der e bånnalöst rent, så där e ente nân bånn. När di hadde skäus-asjon där, så snacka mannana åmm, ad här liddjor ekipasched ettor gammal saga.

Elna Jöns Jakobs, Espet.

Harr Holgor hann skrev si jo färr »Lille kången i Skåne». Hann skode sin häst me tre gollsko, menn den fjäre fäste hann po salen. Menn så komm hann te Tjövenhåmm å hadde hästen po fartöjed. Menn där to di hann å hogg hoeded åu hann. Å di hadde fäst hoeded pó hann ijenn. Så bant di hann po hästen å skicka hann övor. Så komm di ti Hickebarja me hann. Så sto fruen i fynstrored, å när di komm himm me hann, så sior honn: »Min gobbe hann e syppen ellor sövned, färr hann siddor så kråged» — nä, honn sa:

»Äntan är min man sypen eller vred
för hans huvud sitter på sned.»

Så tjörde honn ud me sina dättra i sjön å sänzte si, menn kosken kasta si åu. Di kallar de holed färr Fruaresjön inú, där honn sänzte si, de e itt jävla jyft holl. Di ser spöje där, liasåmm falk kommor roenes åpp åu sjön. Å va de nân såmm tyde si te å ville se dåmm, så ble di osýnlia.

Hans Andersson, Lyngby.

Generalerna på Hyby och fröknarna på Klägerup.

Där bode två fröknor po Klägorp, å di va färlåvade me två jeneralor, såmm bode po Hyby. Menn så ble di tje åu ed å ville

va fri färr dämm. Å så komm di övorens åmm å mårda dämm ve otesången i Hyby tjärka juladás maren. Den ena systoren mårda sin fästemann äppe ve altared. Menn då ble den andre fästeman-nen rädd, när hann så ed, å så schappa hann. Menn når hann komm ud i vapenhused, så ble hann åsse märdad, färr där sto hans fästemö po lur bag daren.

I Moshéddinge by där lå nän gåra, samm hörde ti Klågorp, menn di ble skängta te Longa domtjärka te färsoning färr brätted.

Berättat av en man från Klågerup.

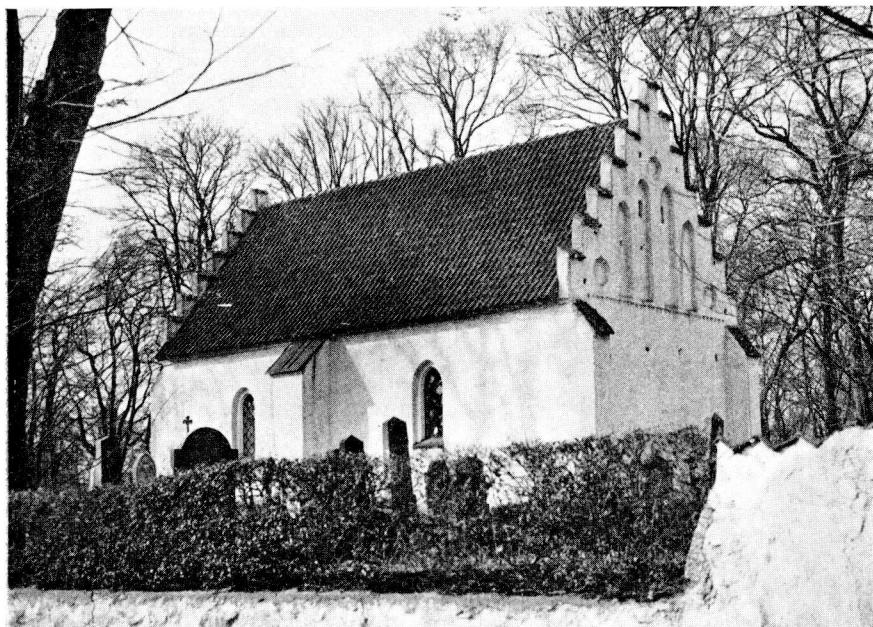
Hyby har vad jenerals-boställe, å imellom gården å tjärkan där e Jenerals-haven. Där bode två jeneralor. Di två jeneralorna ble märdade i Hyby tjärka åu två fröknor ifrå Klågorp. De va juladás maren. De e många Harrans år sin. Di hadde dreved spetakel me fröknorna — di hadde gåd å hält väl me dämm å slutad åpp. Å därres far po Klågorp reste ti Råmm å tjyppte syndornas fär-latelse färr dämm. Menn tjärkan va bannlyst i sju år. Ettor va di sa, så hält di gudstjensten po Ellebjer ongor tiden.

Ola Persson, Hyby.

En process mellan Skabersjö och Torup.

Di processa, Skaborsjö goss å Torops-harren, åmm en skåu samm hiddor Basbjers-backen. Å denn hadde i alla tidor hörd te Ska-borsjö.

Å Torops-harren hadde mudad alla nömdemännen i Bare härad te å svarja, ad di jick po Torops mark å ongor Torops kvista. Di hadde jor ifrå Torop i sina sko å grena ifrå Torops skåua i sina hatta. Å då jick di i denne skåuen å sor, ad di jick po To-rops jor å ongor Torops kvista. De va täl nömdemänn i häraded, menn Knud Nelsen i Kabbarp ville ente va mé å färsvarja si. De va po sjyttanhondrataled.

3. Återstoden av Hyby gamla kyrka.

Foto H. Olsson 1938.

Å då ble di andre fårvanlade te elleva röbrågeda studa, å di
går där i skåuen. Så sior di: »Här e ja, här e du, å här har vi
Knud i Kabbarp?»

Bengt Jönsson fr. Kabbarp.

Di sa jo, ad Basbjer hadde hörd Skaborsjö tí. Menn så hadde
jo Toropa harremann vad ihoppa me nömden. Å där hadde tål
nömdemanna fårvored si, ad de hörde ti Torop. Di hadde lajd
åu Toropanes jor i stövlana när di svor, så sto di jo po Toro-
panes jor. Di räckna pó di fårvor si ente då. Di sa, ad di hadde
bled fårvanlade, så di fick studahoed. Å en annen va min sju så
rädd färr å gå färbi Basbjer, när en va glytt. En trode en skolle
få se studana ve järed. Där va samma, samm hadde sitt dämm;
mann kann ente vidda, åmm de va löjn.

Sissa Anders Ols, Skabersjö.

Sägner om byar och gårdar m. m.

Om Vesum (Knästorps sn).

Där va en kång såmm hidde Vese. Denn skolle Vesom fåd namned ette. Där skolle vad *en* går, å där va en kång, såmm råde åmm ed, såmm hidde Vese. Å de va i *en* går; så ble de delad i fira gåra. De hörde ja många gamla gobba tala åmm. — Di sa åsse, ad där va en dräng, såmm konne fåd tjyfft de allor bårtaste ställed färr fira tusen dalor¹⁾), menn hann ville ente ha ed. De va lided med fira tusen dalor färr hondra tynnelånn.

Anders Carlsson, Knästorp.

Om Tirup (Tottarps sn).

Ja har hörd ifrå gamla tidor, ad här hide ve Hans Svens tjilla där skolle en går ha stad, såmm har sjonked närr i joren. Menn vafärr, kann mann ente vidda. Di har hitt tegelstena där. Di sior här ska itt par fröknor ha råd åmm hela Tyrop färr länjor tidor tebaga. De har spöjad där såmm gären lä. Där ystan åmm hitte di en benrä. Där va en man jittj å gråva,²⁾ så komm hann te å skua³⁾ po hoeskallen, å vi to app benrängelen å la hann i tjärregären.

Lars Persson, Tirup.

Om Silketången. (En jord som tillhör Görslövs kyrka).

Där va en fru, såmm bode po Siltjetången, honn hadde en går där. Så en da kommor honn te prästagåren å sa där hadde skidd en sådden stor olýttja; där va en hynna såmm hadde værpt itt vinjel-ägg. Å när honn komm himm, så va gären sjonken. Å där

¹⁾ 4000 daler = 667 kronor.

²⁾ Gråva = grop, gräva grop eller dike.

³⁾ Vindröra, stöta på.

ble itt tjarrholl där gären hadde liddjed, så har di säjd. Så me desamma skänzte honn Siltjetången te prästagåren. Där lå en flador sten po tjärkegolled, å de skolle va övor hinje.

Boel Jöns Hans', Kyrkoby.

Om en källa å Nordanå n:r 7.

Ja tjente hos rikstasmannens mor i två år. Å honn sa, ad där va två flickor, såmm hadde ligged å såved i ängen. Å den ena flickan, så åmm marenen va honn dö. Å så skylla di den andra färr ad honn hadde ö-lajt na. För så dömde di färudan vittne. Å så dömde di denn tösen, ad honn skolle dö. Å så ingan ad honn skolle avrättas, så ba honn ad där skolle ble itt ticken ad honn va oskyldi. Å de ble där åsse. Jo, då sto där åpp liasåmm itt springvann. Å när di sin trådde po di tuorna, så sto vanned åpp såmm en stråle. Å de färmälte honn då, mor Annors Jyns. De e tjillan i Olof Nels äng, tätt ve väjen.

Menn sin e där många har kommed färr nåd, när di har kommed gåanes po väjen ve tjillan. Ja jick näre i byen å molka i två vintra. Å var gång ja komm färbi tjillan, så slycktes min lilla lötja, när ja jick himm åmm kvällana. »O den rälia tjillan där närrre» sa di allti, »där kann mann rent ble rädd.»

Mor Anders Pers', Nordanå.

Sägner om fördolda skatter.

Hänne i parken, i tjillan, liggor där en firkánted sten — mann kann se hann ve klart vann — å ongor denn ska där va en pänjatjista. Di skolle ta itt par tvillingakalla färr, å dra åpp den. Menn di hadde jidd den ene vann, di hadde ente hatt milk näck. Så när di hadde fåd fatt i na, så va där nåd ly såmm sa: »Där styrt vannkálen!» Di sa di skolle gå tianes did. Menn di så itt par hana, såmm dro itt stort lass å en liden gobbe, såmm tjörde. Så

konne den ene dränjen ente barja si färr å si nåd. Å så fallt den lant närr, å de skratta¹) så dannt i tjistan.

Jöns Jönsson, Tottarp.

Där i Alöv backa va di kalla gastabloss. Så hadde di färr si, ad där va pänja jemda, där skolle va en pänjagryda närrgravad. Å där va nån dränja å skolle grava åpp ed. Så skolle di ente ha låu å si itt or, färr då färsvant de. Så hadde di gåd ud tilia en maren å jidd si po å grava. Di hadde gravad doktia tag. Så når di va komna närr så lant, så di potta tí grydan me spaen, så kommor där en hynna, såmm dro itt stort halmlåss. Å då konne di ente tia länjor, å sa: »Jysses kåss, sicken en dann.» Så färsvant pänjagrydan, å di måtte gå himm ijenn.

Esbern Andersson, Arlöv.

Där e po itt ställe i åuen framme ve tjärkan²) där e så jyft, så di konne ente bänna där. Di hadde sitt bloss där, pängabloss di kalla. Å di trode där lå nåd goll, å di skolle färsöja å ta ed. Di skolle tia stilla å ente si itt inda or, varken di så de ellor ditta. Å de va två såmm skolle grava, å di hadde fåd fatt i en tjel, å di hadde tjelen nära åppe te ákanten. Menn då så di hela Habbogåren hann brände. (De va bara såmm di ingbilla si.) »Bevars väll», skrej di, »hela Habbogåren brännor.» — Å tjelen hann sjonk.

Kjersti Rudolf, Alnarp.

¹) Skratta = skramla, genljuda.

²) Nämligen Lomma kyrka.

A N M Ä R K N I N G A R

Runstenen i Hjärup. När professor Ludvig Wimmer förberedde utgivandet av »De danske Runemindesmærker» besökte han Hjärup 1876 och hörde då också sägnen om flyttningen av runstenen. (Wimmer, De danske Runemindesmærker, III s. 113).

Högarna vid Kronetorps kvarn. Kvarnen byggdes omkr. 1840 av dåvarande ägaren av Kronetorp, patron Chr. Bergh.

Kycklingahönan i Mölleberga. Detta minnesmärke omtalas första gången 1624 i Provsternes beskrivelse over Skåne, handskrift å danska riksarkivet, utgiven 1934 av John Tuneld under titeln Prästrelationerna av år 1624. Det kallades då Tippelsten och innehåller det gammaldanska ordet tippel eller typpel = hårband. Namnet tyder på, att traditionen om att stenarna blivit kastade i ett hårband (i dialekten »flättebän») fanns redan vid denna tid. Redan 1668 förekommer det nuvarande namnet. Jämför beträffande Kycklingahönan och andra fornminnen Engström, Fornlämningar i Bara härad (Bidrag till Bara härads beskrivning 5).

Rövarna i Galtasölekulen eller Rövarebacken. Den äldsta uppteckningen av sägnen, verkställd av prästen i Hyby Jacob Nold, finns i den ovan omtalade handskriften av år 1624; se sid. 9, 12 och 213 i Tunelds edition av handskriften. — I notisen om Truls riddares döttrar från Vinningetorp, som blevo väldtagna av rövarna, ha vi ett dunkelt minne av den gamla sagan om Truls i Ånga, som är lokaliserad till olika platser i Skåne och som tidigare haft formen av en visa. (Grundtvig, Danmarks Gamle Folkeviser 338). Utom till Vinninge är sagan i Skåne lokaliserad till bl. a. till Skurup, Kungsmarken vid Lund, Bosgården i Norrvidinge och Olarp i Åspihult. Jfr Tuneld, Prästrelationerna s. 123 och 255, Lech & Ingers, Skånskt bygdemål s. 132, Eva Wigström, Skånska visor, sagor och sägner s. 55 och Folkdiktning I s. 208, Svenska Landsmål VIII s. 291, Rosén, Från Bosgården och Tuvefäladen s. 83 samt Lengertz, Per Tyrssons döttrar i Vänge i Skånes hembygdsförbunds årsbok 1937 (med ofullständig litteraturförteckning).

Burlövs kyrkklocka. Trädgårdsmästaren Jöns Andersson omtalade sägnen nästan likalydande med lärare Almgrens berättelse men saade att det var »battinga» (ungstutar) som skulle draga upp klockan. Vidare omtalade han, att omkr. 1870 en gammal man, som varit med om att rensha Klockedammen, en kväll kom fram till Anders Olssons gård i Burlöv och berättade: »Klackan liggor där, färr vi har stytt imod na.»

Esarps kyrkklocka. Det är betecknande, att berättaren förlägger händelsen med klockans upptagande ända fram till sin egen fars tid (klockare P. Åkerberg, som var född 1812).

Hyby kyrka. Sägnen om byggandet av Hyby kyrka omtalas redan 1624. Då uppgives, att kyrkan först skulle ha varit byggd i Vismarlöv.

Rike Hr. Holger på Heckeberga. De verser, som citeras i sägnen, äro fragment ur en längre visa om Hr. Holger, som fordom funnits i Lyngby och Genarp. Visan var redan på 1880-talet nästan bortglömd men blev 1887 upptecknad av Axel Ramm. Den är med följande historisk utredning tryckt i

Teckningar och toner ur skånska allmogens lif, utg. av Skånska landsmålsföreningen, s. 68—78. Herr Holgers fullständiga namn var Holger Ulfstand. Av Ax. Ramms historiska undersökning framgår, att den man som i verkligheten blev halshuggen, var Nils Hack († 1524), som var företrädare till Holger Ulfstand. Av folktraditionen blev händelsen överflyttad till den senare, som varit mera känd. Herr Holger förekommer också under benämningen *Holger dansk*, ett tillnamn som på honom blivit överflyttat ifrån en känd dansk sagofigur. — Enligt en version av sägngen, upptecknad efter en meddelare från Lyngby, lät Holger dansk sko hästen i silverskor, »å de ble kången galen färr; så va hann i Tjövenhåmm, å kången lo halshogga hann».

Jämför vidare Pär Axel Olssons framställning i »Ur renässansens liv» s. 9.

Generalerna på Hyby och fröknarna på Klägerup. Denna sägen är också lokaliseras till Højby på nordvästra Själland. Där kallas de agerande »riddare» och »jomfruer» och deras namn uppgivs vara Bonde och Schinnild samt Trunde och Signild. Det torde vara namnlikheten, som jämte andra omständigheter gjort, att traditionen blivit överförd från Højby till Hyby. Redan 11730 var sägngen känd i Hyby (meddelande av prästen Olof Wrangel i Rönbeckska samlingarna å Lunds univ.-bibliotek, XIII:2 s. 37). I Danmarks Folkeminder nr 40, s. 103 och följande har arkivarie Hans Ellekilde en utförlig sägenhistorisk utredning, där också förhållandet mellan den själländska och skånska traditionen behandlas. Händelsen är också skildrad i en dansk visa (Danmarks gamle folkeviser 194, Hr. Ebbes dötre).

I Eva Wigströms uppteckning av sägngen från omkring 1880 i Svenska landsmål VIII s. 285 omtalas att i koret i Hyby gamla kyrka funnits en målning på blodröd grund, som föreställde händelsen. Målningen hade blivit överkalkad, men spår därav skulle ha blivit synliga efter kyrkans brand 1873. Koret av den gamla kyrkan kvarstår ännu och användes till gravkapell. — En version av sägngen, som meddelats av arbetaren Nils Christersson i Örup, nämner endast en general. Han kommer i krig och skaffar sig andra fruntimmer. Fröknarna vilja hämnas och gå tidigt i Hyby kyrka och träffa generalen där. Medan den ena kurtiserar honom, passar den andra på att köra en kniv i hans bröst. Vidare omtalade Nils Christersson, att fröknarna skänkte hela Mosschedinge till Lunds domkyrka för sina synders förlåtelse. Kyrkan var bannlyst i sju år, och under tiden förrättades gudstjänsten på Klockarebacken. Enligt en annan uppgift skulle gudstjänsten ha hållits på Altarebacken i Hyby Västerskog, som blivit uppkallad där efter. — Den danska sägngen från Højby nämner också olika platser där gudstjänsten blivit förrättad under bannlysttiden och märkt nog heter en av dessa Ellingebjerg, ett namn som påminner om Ellebjør i Hyby.

I Generalshagen i Hyby påstås generalerna ligga begravnna. En liggande sten i nordvästra delen av hagen skall vara deras gravsten, men granskas man närmare inskriften å stenen, läser man: »1770 inhägnades holmen. 1775 sattes här ek, bok, oxel.» — Benämningen »generaler» torde vara relativt sent tillkommen. I kyrkoherde Wrangels uppteckning från 1730 kallas de »junkrar».

En process mellan Skabersjö och Torup. Till Basbjör är lokaliseras ett urgammalt och vida utbrett sägenmotiv om huruledes det tillgår, när ett om-

tvistat område tilldömes den ena parten. Motivet är också känt på europeiska kontinenten.

Tirup. Sägningen om gården, som sjunkit i jorden, får ses med den bakgrund, att hela Tirup på 1600-talet låg öde och först på 1700-talet änyo blev bebyggt. I Prästrelationerna 1624 nämnes efter Djurslöv: »Ligger och en öde loid her thill». Vid denna tid och ännu 100 år senare brukades Tirups jord av Djurslövs byamän. — Sägningen om gården som sjunkit var känd på orten redan i början av 1700-talet enligt uppgift i Rönbeckska samlingarna.

Silketången. I kyrkoherde Kocks anteckningar om Silketången uppgives att jorden skänktes år 1561 av en »matrona religiosa» (en from hustru), enl. meddelande från pastorsembetet i Görslöv. — Området är beläget på södra sidan av Segeå, där ån gör en bukt. Det är troligtvis uppkallat efter »silkeurter» (vild vallmo), som växa här. Tånge är = udde eller landtunga.

Källan å Nordanå n:r 7. Sägningen om uppkomsten av källan erinrar om en legend från katolska tiden. Den har berättats av änkan Kersti Persson (mor Anders Pers), som var född i Skarhult 1849 och kom till Nordanå på 1860-talet († 1930). Den meddelare, som hon åberopar, var Karna Olsdotter, f. 1811, † 1890, änka efter hemmansägaren Anders Jönsson och moder till riksdagsmannen Ola Andersson.

En fördold penningkista i Tottarp. Den omtalade parken, också kallad Lyckan, är belägen å Tottarp n:r 4. Den blev planterad omkr. 1800 av dåv. ägaren, riksdagsmannen Per Nilsson. Källan är belägen i nordvästra hörnet av parken.

A.-B. Skånska Centraltryckeriet Lund, 1939